

the mash-up novel are underlined. And result of the certain folded in thinking of society tendencies is seen in a cultivating of such literature.

Key words: mash-up novel, fantasy, tradition, innovation, tendency.

Стаття надійшла до редакції 5.09.2012 р.

Прийнято до друку 30.11.12 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Шестопалова Т. П.

УДК 821.161.2 – 95(045)

О. В. Даниліна

**ПОЗИЦІЯ АВТОРА У “ЛЕКСИКОНІ ІНТИМНИХ МІСТ”
ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА**

Позиція автора є одним із дискусійних питань у сучасному літературознавстві. У змісті цього поняття центральне місце займає ставлення автора до своїх героїв, виражене у назві твору, в портретах, думках і почуттях героїв, у композиції, символіці, оцінках письменника. Незважаючи на тезу Р. Бартонна про смерть автора у постмодерній літературі, він присутній у автобіографічних текстах як суб'єкт естетичного буття.

Сучасна українська література тяжіє до автобіографізму. Не уникнув цього й Патріарх Бу-ба-бу Юрій Андрухович. Близькою до жанру автобіографії є його “Таємниця”, означена автором як антироман. На автобіографічному матеріалі побудований й “Лексикон інтимних міст” (2011), хоча цей факт автором і заперечується: “Так, це я. Але це не про мене” [1]. Текст структурований за абеткою, що є однією з основних характеристик текстів постмодерних (використання всіляких лексиконів, енциклопедій, абеток, списків тощо): “Ця книжка мала б бути енциклопедією. Звичайно ж, – особистою, авторською, такою, що її пише одна людина” [2, с. 7].

Оскільки сам автор є не лише практиком (письменником), а й теоретиком (постмодернізму), то у передмові він розмірковує над визначенням жанру книги: “Автобіографія, що накладається на географію, – як це назвати? Автогеографія? Автогеобіографія? Звучить надто складно – ніби якась тяжкостворна гекзаметрична “Батрахоміомахія”... Ця книжка – спроба пережити їх (“гео” і “біо”) як єдину нерозривну цілість” [2, с. 9]. Використовуючи прийом гри, він одночасно й відмовляється від жанрового самовизначення в епіграфі: “Автор настільки заплутався у переходах між реальним та вигаданим, що про всяк випадок оголошує витвором власної уяви всіх дійових осіб, а також усі історії, ситуації та, зрештою, і міста цієї книжки”.

Оповідання про міста, з яких складається “Лексикон”, є нерівнозначними за змістовою й емоційною наповненістю, різні за обсягом, розташовані нехронологічно: “...ця книжка – суміш, гібрид. І в жодному разі не користуйтеся нею для знайдення правильного шляху! Вона радше допоможе вам заблукати, пройтися манівцями і, може, розважить, дезорієнтуючи на місцевостях” (алюзія на книгу есеїв – “Дезорієнтація на місцевості” – О. Д.) [2, с. 10]. Є тексти з явно нульовим емоційно-змістовим наповненням, написані начеб-то для годиться, а є навпаки – надзвичайно насичені автобіографічними фактами, емоціями, враженнями, інформацією про творчий процес. До останніх, наприклад, належить текст “Венеція”, датований 1992 і 2001 роками.

Текст містить безліч характеристик міста: Венеція – це “найдивніше місто з усіх, які я досі бачив”, “нескінченний розпродаж невичерпного краму” [2, с. 73], Місто Посеред Моря [2, с. 74], “венеційська всьогість”, “Венеція – ніби вдова старйовщика” [2, с. 74], “Венеція – це забагато нот” [2, с. 79]. А ще автор порівнює Венецію зі Львовом – “Львів і Венецію поєднано левом. Венеційський лев крилатий, він є атрибутом Святого Марка. Для того, щоб місто його набуло, потрібен був подвиг венеційських міщан Рустічо і Боно, які викрали нетлінні моці з окупованої сарацинами Александрії й перегнали їх морем до Венеції” [2, с. 76]. Андрухович називає Венецію палімпсестним містом: “...її палімпсестна природа – шар поверх шару, а над ним знову шар, а потім ще, і ще, і вони взаємно проникнуті, вони завжди проступають один з-під одного” [2, с. 74].

Чималу частину тексту займає розповідь автора про роботу над романом “Перверзії”, дія якого відбувається саме у Венеції. Пробувши у місті лише добу, автор, почавши написання роману, потребував джерел. Одним із найважливіших для нього стала мапа: “Якщо я співатиму зараз оду, то мапі Фалька. Вона була моїм усім. Я просиджував над нею годинами, вдивляючись у назви і лягаючи з ними спати” [2, с. 78]. Андрухович лишається вірним собі й у розповіді про роботу над текстом роману продовжує гру – оповідає таємничу історію, пов’язану з готелем “Білий Лев” й інформацією, яку він про нього отримав.

Опосередковано згадує автор роботу над іншим своїм романом “Московіада” (хоча й не називає його) й розкриває ще деякі творчі секрети: “Мені залишалось близько сорока днів, і я мусив поставити крапку в романі – у всіх сенсах цього слова. Зрозуміло, що як тільки я це усвідомив і полічив дні, роман перестав мені писатися... Я годинами просиджував над одним і тим самим реченням, не знаючи, задоволений я ним чи ні (явна ознака того, що ні)” [2, с. 75].

Таким само емоційно й автобіографічно насиченим є текст, “Київ, 1972 – 2017”. За аналогією зі зміною влади у місті, автор розповідає про зміну власних почуттів і відчуттів, зауважуючи: “З історією все гранічно ясно – вона туманна. Розбиратися з нею – собі ж на

шкоду, ... Залишається щось інше – поза історичне, абсолютне, персональне” [2, с. 220].

Авторські рефлексії починаються з популярної сьогодні теми футболу: “Чи не перша в моєму дитинстві ідея Києва – це місто футбольного клубу “Динамо” [2, с. 220] Далі йдеться про радіоточку, категорії постачання і письменництво. Згадуючи перші враження від столиці, Андрухович торкається мовного питання: “Моє моральне напруження мало суто вітчизняну природу: я не знав, що мені робити з мовою, коли я залишався з Києвом сам на сам. Точніше, я знав – я говорив з ним російською” [2, с. 222]. Києву до 90-х років автор дає характеристики, що свідчать про його любов до міста: “Київ поступово стає містом таємниць, поетичних”, “це перманентне очікування якоїсь радісної і каркаломної зміни”, “Київ став публікою”, “місто своїх і наших” [2, с. 222 – 223]. На контрасті побудовані описи Києва “пізніх дев’яностих” і часів помаранчевої революції. “Жовч” і “ненависть” в описі змінюються на “золото”, “красу” і “невпізнаваність”, сягають патетичності: “...в Києві розігралась одна з незбагнених містерій масового навернення людей у людське. Шкода лише, що воно виявилось не тільки масовим, але й тимчасовим” [2, с. 225]. Не звинувачуючи нікого в сьогоднішній ситуації, автор вдається до нумерології, тим самим пояснюючи дату, винесену в заголовок: “...усе найкраще з Києвом трапляється раз на 13 років, то нам усім тепер важливо дожити до 2017-го” [2, с. 226]. Після патетики настає черга більш притаманного авторському стилю бу-ба-бізму: “Київ – це сукупність чужих ліжок у чужих помешканнях”, “Київ – це люди і кухні” [2, с. 227], завершуючи гротескним порівнянням міста із повією: “У нього душа огрядної і доброї повії і він ще молодий, а тому нерозумний і, наче тісто, піддатливий” [2, с. 231].

Варто відзначити, що Андрухович у “Лексиконі” – перш за все письменник. Він або цитує свої тексти, або розповідає про роботу над ними, або згадує свої виступи перед читачами. Так у розділі “Констанца, 1994” Андрухович у постмодерній манері розмірковує над завданням письменника, згадуючи міжнародний круїз, внутрішній сенс якого полягав у єднанні: “Письменники проти війни, насильства і регіональних конфліктів” – так можна було б сформулювати ідею. Щось на зразок “рок-музиканти проти алкоголізму й наркоманії” – гасло, в цілому сумнівне, якщо не безнадійне. Бо що залишиться від рок-н-ролу, якщо забрати йому алкоголізм і наркоманію? Так і з письменниками” [2, с. 235]. Деякі секрети письменницької праці видає автор у розділ “Берлін, 1993-2009”: “Нову книжку добре починати на новому місці – в іншому місті. В іншій країні, трохи навіть в іншому житті” [2, с. 46].

Трапляються у тексті й роздуми автора над вічними світоглядними темами й проблемами. Наприклад, над проблемою часу: “Венеція є притчею про минущість кожного розквіту. Як і загалом про минущість. А минущість, починаючи з другої половини того березня,

стала моїм демоном номер один” [2, с. 74 – 75] або над проблемою акту творчості: “Якщо ви хочете щось розповідати, то повинні знати про це “щось” набагато більше, ніж можете розповісти” [2, с. 77]; “У своїх писаннях про нього (“Львів, який я знав” – О. Д.) я йшов усе далі – в тому сенсі, в якому дедалі досвідченіший коханець іде все далі в любові з своєю дівчиною, все тонше розуміючись на всіх її стогонах і схлипах та їхніх відтінках” [2, с. 76]. Про щастя розмірковує Андрухович у розділі “Байройт, 1994”: “І саме так його, щастя, можна собі уявляти: ти є і тебе немає, ти всюди й ніде, легкість вина перетікає в легкість вітру і думки, папір тріпоче над пером, думка випереджує слово...” [2, с. 28]. Оповідь про міжнародний круїз (“Констанца, 1994”), що поєднав 400 письменників, завершується тезою про єдність культур: “Знана теза про єдність і неподільність культури, про її питому нікому-не-належність щоразу переживає чергове випробування брутальністю і маже ніколи не витримує його” [2, с. 236]. Висновок про свободу герой Андруховича робить, звісно, в Америці (розділ “Йорк, Новий, 1998”): “Справжнє ім’я самотності – свобода. Ти вільний, коли нікому не потрібний” [2, с. 206]. Інший рівень свободи – самотність серед чужинців – описаний автором у розділі “Москва, 1989 – 91”: “Півтори години шляху, півтори години самотності всередині натовпу, цілковитої анонімності і розчиненості в Іншому – це і є, наприклад, вона, свобода, острів свободи, людино-острів...” [2, с. 297].

У книзі чимало висловлювань, міркувань, або й просто принагідних ремарок про творчість, про місце письменника у суспільстві. У розділі “Аарау, 2006” читаємо: “Приклад не відомого мені Гайнріха Цшокке виявився доленосним. Тепер принаймні я маю в житті високу мету – стати письменником, державним мужем і другом народу (такий напис побачив автор на пам’ятникові – О. Д.). Тільки от чи віддячить мені за це БАТЬКІВЩИНА? І чи віддячить вона мені пам’ятником? А так хотілося б!” [2, с. 16]. Тема письменників простежується й у розділі “Лозанна, 2004”: “...із Обервіля ми спустилися спершу в Рарон – звісно ж, заради Рільке, бо я всюди де можу навязую відвідини його місць” [2, с. 255]; “У Монтре ми встигли побачити готель, з якого Набоков протягом останніх сімнадцяти років життя виходив (панаме, шорти, сачок) ловити метеликів” [2, с. 255].

Оскільки це все-таки автобіографія, хоч і у нетрадиційному постмодерному вигляді лексикона, то у тексті відмічаємо чимало спогадів письменника. Так ностальгійно-сумним є розділ “Гайсин, 1984”, в якому Андрухович згадує роки служби в армії. Місто Гайсин стало для письменника на час служби нездійсненою мрією: “...він для мене є особливим містом, іншого такого не існує – щоб я стільки разів у ньому бував і зовсім його не бачив. Адже між мною і Гайсином було віконце, густо замазане фарбою захисного військового кольору” [2, с. 97]. Відчутно позитивною є згадка про маленьку батьківщину автора: “Я народився і живу в такому місці, що його б не було, якби не Карпати.

Гори – це мій улюблений ландшафт, а Карпати – улюблені гори. А найкрасивішою в усьому цьому є та обставина, що до гір мені треба їхати на південь” [2, с. 59]. Спогади щодо усвідомлення себе як поета містить розділ “Одеса, 1994”: “...літні вакації, середини сімдесятих... Саме тоді зі мною трапився той сонячний удар, наслідком якого я виявився поетом” [2, с. 330].

Позиція автора виявляється у ставленні до міст. Майже кожному місту дає характеристику: “...це місце, де відбувається дифузія: східнішання Заходу, західнішання Сходу. Вроцлав – ідеальне місто для змішування світів” [2, с. 90]; “Гайсин для мене – цілком особливе місто... щось на зразок “Столиця Світу” [2, с. 97]; “Мангеттен – це особлива краса, досконала баскетбольна гра між ландшафтом і архітектурою” [2, с. 196]; “Ізмір – це перлина Малої Азії” [с. 174]; “Дюссельдорф для мене – театр, відразу три театри. І три мови” [с. 139]; “Мінськ – чистий як явище” [с. 294].

Національно маркованим є текст “Ленінград, 1981”. Про російське місто з радянською назвою автор пише як про місто, де жив Шевченко, якого називає “наш геніальний ТГШ” і “Батько”. Використовує художній прийом діалогу – герой-автор ходить стежками Шевченка і веде з ним розмову. Торкається мовного питання (як і у розділі “Київ”) – цитує “Журнал” і підсумовує: “Так до мене дійшло, що це, певно, в нього такий болючий комплекс, і мовного питання краще взагалі не торкатись” [2, с. 248]. Згодом герой переходить на цитування Гоголя й резюмує: “Вони поділили своє місто на райони і навіть на квартали, ці російські малоросійські писаки-класики” [2, с. 249].

Особисті враження автора від міста вкладаються у два слова – осінь і Достоевський: “Осінь якнайкраще пасувала до всього: ... до всієї тієї російської класики з її зайвими людьми і невдахами різночинцями. Нам якнайкраще пасував Достоевський, ми були його персонажами” [2, с. 246].

Сповненим спогадів, рефлексій і почуттів, перш за все – ненависті до імперії, є розділ “Москва, 1989-91”. Генетична нелюбов до столиці СРСР відчутна у сухому математичному розрахунку: “Москва – це місто, в якому я прожив щонайменше 480 днів” [2, с. 295]; і в іронії з приводу горілчаних черг: “...ніби в народі повільно, по краплині, забирали його жорстоку і хмільну душу” [2, с. 302]; й у тонких ледь-вловимо саркастичних характеристиках міста: “Москва – це радше підземне місто, аніж надземне”, “...Москва – це текст... і зовсім не обов’язково про Москву” [2, с. 303], “...якщо Нью-Йорк – Велике Яблуко, то що таке Москва? Велика Картоплина?” [2, с. 298]. Врешті автор й не приховує своїх почуттів до міста: “У всьому, що стосувалося Москви, я намагався бути зверхнім. Це була моя колоніальна відповідь метрополітальному Центрові” [2, с. 308].

Отже, позиція автора в тексті яскраво відчутна, оскільки, на нашу думку, “Лексикон інтимних міст” є текстом автобіографічним.

Розділи книги, розташовані в алфавітному порядку, містять спогади автора, насичені цитатами й алюзіями на власні твори, демонструють чітку національну позицію й відбивають світоглядні орієнтири письменника.

Список використаної літератури

1. Рудніченко Н. Юрій Андрухович: 111 мандрівок // Режим доступу – <http://www.meridiancz.com/lim/yurij-andruhovich-111-mandrivok/> 2. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. Довільний посібник з геопоетики та космополітики / Юрій Андрухович. – К.: Meredian Czernowitz, Майстер книг, 2011. – 480 с.

Даниліна О. В. Позиція автора в “Лексиконі інтимних міст” Юрія Андруховича

Стаття присвячена розгляду дискусійного питання позиції автора в постмодерному тексті. Проаналізовано композицію, стиль, думки і почуття героїв, оцінки автора. Зроблено висновок про належність тексту до жанру автобіографії й чітку авторську позицію.

Ключові слова: позиція автора, постмодернізм, автобіографія.

Данилина Е. В. Позиция автора в “Лексиконе интимных городов” Юрия Андруховича

Статья посвящена рассмотрению дискуссионного вопроса позиции автора в постмодернистском тексте. Проанализированы композиция, стиль, мысли и чувства героев, оценки автора. Сделан вывод о принадлежности текста к жанру автобиографии и четкую авторскую позицию.

Ключевые слова: позиция автора, постмодернизм, автобиография.

Danilina O. Author’s Position in “Lexicon Intimate Cities” by Yuri Andrukhovich

Article is devoted to the discussion questions by author’s position in the postmodern text. The composition, style, thoughts and feelings of the characters, the author’s estimates are under consideration. The conclusion about the text belonging to the genre of autobiography and the author’s position clear.

Key words: author’s position, postmodernism, autobiography.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2012 р.

Прийнято до друку 30.11.2012 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Шестопалова Т. П.